

УДК 330.336.221

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ

МИРОСЛАВ ЛАБА,

директор Департаменту економічного аналізу Державної податкової адміністрації України, заслужений економіст України

У статті висвітлюються стратегічні напрями розвитку аналітичної складової в роботі органів державної податкової служби (ДПС), визначаються перспективи їх реалізації, наголошується на необхідності комплексного підходу до розвитку діяльності податкової служби. Підкреслено, що економіко-математичне моделювання та прогнозування дозволяє забезпечити більш повне й оперативне уявлення про податкове поле України

Ключові слова: податки, доходи бюджету, аналіз, прогнозування надходжень, інформаційні ресурси, критерії оцінки, підвищення кваліфікації, модульна система навчання.

Постановка проблеми. Законом України від 04.12.1990 № 509-ХІІ "Про державну податкову службу в Україні" (зі змінами та доповненнями) визначені функції Державної податкової адміністрації (ДПА) України, серед яких основними є прогнозування та аналіз надходжень до бюджету податків та інших платежів, вивчення впливу змін макроекономічних показників і податкового законодавства на надходження до бюджету [1]. Актуальність такого аналізу посилюється сучасним станом бюджетного процесу в Україні, а також процесом прийняття нового Податкового кодексу України.

Необхідність дотримання соціальних стандартів життя потребує відповідного державного фінансового забезпечення, тому показники надходжень у бюджеті держави стають усе більш напруженими. Виконання цих завдань потребує від органів державної податкової служби активізації роботи з розкриття схем мінімізації та ухилення від сплати податків, пошуку механізмів їх руйнування та залучення до оподаткування тіньових оборотів. Діяльність підрозділів економічного аналізу органів податкової служби націлена на підвищення рівня аналітичної роботи, спрямованої на збільшення надходжень до бюджету. Для цього проводиться комплексний аналіз економічної ситуації в державі та регіонах на основі опрацювання даних податкової звітності, інформаційного ресурсу органів ДПС, митної служби, інформації органів державної статистики, міністерств і відомств, Національного банку України; вивчається діяльність крупних платників податків; відстежуються тенденції, які складаються з нарахуванням платежів тощо.

Наповнення бюджету значною мірою залежить від оптимального поєднання фіскальної та аналітичної функцій податкової системи. Саме тому Державною податковою адміністрацією України реалізується стратегія розвитку та вдосконалення аналітичної складової в її діяльності.

Аналіз останніх публікацій з проблеми дослідження. Зазначимо, що проблема аналітичної роботи

в органах Державної податкової служби майже не розглядається вченими як окремий предмет наукового дослідження. Винятком є окремі публікації, як правило, практичних робітників податкової служби, принаймні керівників аналітичних підрозділів, які наголошують на необхідності посилення роботи в цьому напрямку. Але навіть у таких публікаціях наголошується або на різних аспектах реалізації аналітичної роботи податкової служби, або на суперечностях і недоліках відповідної роботи. (Про це йтиметься в нашій статті [2-5].)

Метою статті є обґрунтування стратегічних напрямів розвитку аналітичної складової в роботі органів ДПС, визначення перспектив їх реалізації, доведення необхідності комплексного підходу в розвитку аналітичної складової в діяльності податкової служби.

Виклад основного матеріалу. Стратегічно важливими в роботі органів ДПС є такі напрями розвитку аналітичної роботи:

- підвищення якості прогнозування надходжень податкових платежів до бюджету на основі використання результатів сучасних наукових досліджень та світового досвіду;

- автоматизація основних процедур діяльності податкової служби, відображення в електронних базах даних деталізованої інформації про діяльність платників податків, перехід від дискретної звітності до ведення баз даних у режимі реального часу для створення своєрідного паспорта платника податків, що характеризуватиме його діяльність у динаміці, взаємовідносини з контрагентами й відобразатиме всі фактори, які впливають на рівень сплати ним платежів до бюджету;

- використання в роботі органів державної податкової служби інформації не лише з податкової звітності, а й із баз даних інших міністерств, відомств, інформаційних ресурсів Інтернет-сайтів;

- розробка відповідного програмного забезпечення, яке дозволить податковому інспектору самостійно здійснювати необхідні вибірки з різних джерел інфор-

№ 4 (104) липень-серпень 2010 р.

мації, використовувати нові механізми контролю за повнотою сплати податків, застосовувати сучасні технології обробки інформації та проведення аналітичних досліджень.

Указані стратегічні напрями є взаємопов'язаними, а тому їх реалізація має здійснюватись комплексно. *Державна податкова адміністрація України бере активну участь у бюджетному процесі та прогнозуванні доходів бюджету.* Щорічно спільно з Міністерством фінансів України визначається прогноз надходжень на наступний бюджетний рік по платежах, що адмініструє Державна податкова адміністрація України, а саме: 36 платежів Державного бюджету України та 20 платежів місцевих бюджетів. При цьому використовуються програми регіонального розвитку та дані інших органів центральної виконавчої влади (Міністерства палива та енергетики, Міністерства промислової політики, Міністерства транспорту та зв'язку, Міністерства економіки України, НАК "Нафтогаз України" тощо). Так, при прогнозуванні доходів бюджету на 2009 рік задіяні дані 50 установ: міністерств, відомств та інших

органів виконавчої влади [6]. Після затвердження законом про бюджет показників доходів спільно з Міністерством фінансів України складається розпис доходів по регіонах та місяцях року, по загальному та спеціальному фондах Державного бюджету. У розписі Міністерства фінансів України на рік лише по платежах, що контролюються ДПА України, налічується майже 12 тисяч показників (36 платежів по 27 регіонах на 12 місяців року). При такій значній кількості складових доходів бюджету досягти належної точності прогнозування досить складно: за підсумками виконання доходів у 2008 році по 354 показниках рівень виконання перевищує 300 відсотків, по половині платежів рівень виконання не перевищує 75 відсотків, а кожний п'ятий показник виконується більше ніж на 125 відсотків.

Аналогічна ситуація й по окремих платежах. Аналіз інформаційно-аналітичних матеріалів ДПА України свідчить, що існують значні розбіжності між спрогнозованими доходами та їх фактичним виконанням (табл. 1).

Таблиця 1. - Виконання планових показників бюджетного розпису загального фонду Державного бюджету України по основних платежах, що контролюються ДПА України

(млрд грн)

№ з/п	Найменування платежів	2006 рік			2007 рік			2008 рік		
		план	факт	%	план	факт	%	план	факт	%
1.	Податок на прибуток підприємств	25,3	25,4	100,2	28,3	33,2	117,7	40,6	45,9	113,1
2.	Податок на додану вартість з вироблених в Україні товарів	13,4	15,6	116,8	22,0	17,7	80,2	14,3	10,6	74,1
3.	Акцизний збір з вироблених в Україні товарів	6,0	5,4	88,8	6,7	6,5	96,2	8,3	8,1	97,6

Так, показник із податку на додану вартість у 2008 році був виконаний на 74,1 відсотка, відхилення складає 3,7 млрд грн, податок на прибуток у 2007 році - на 117,7 відсотків, розбіжність між плановим показником та фактичними надходженнями склала 4,9 млрд гривень. У доходах бюджету ця похибка складає 1-2 відсотки, що дорівнює обсягу бюджетного фінансування медицини та освіти. З податку на додану вартість такі коливання відбуваються кожен рік: +16,8 відсотка в 2006 році, - 19,8 відсотка в 2007 році та - 25,9 відсотка в 2008 році. Отже, точність прогнозування потребує вдосконалення. Щоб знівелювати ці коливання, можна, наприклад, перейти зі щомісячного на поквартальне планування доходів, а також здійснювати його наростаючим підсумком.

Застосування в роботі податкових органів економіко-математичних методів макроекономічного моделювання дозволить прогнозувати надходження платежів до бюджету за різними сценаріями макроекономічного розвитку держави, прогнозувати базу оподаткування при структурних змінах в економіці, здійснювати багатоваріантні розрахунки надходження платежів при внесенні змін до законодавства з оподаткування. З питань застосування математичних методів у прогнозуванні ДПА України успішно співпрацює з Національним університетом державної податкової служби України, Науково-дослідним центром з проблем оподаткування, Науково-дослідним інститу-

том фінансового права. Заходи щодо поглиблення аналітичної роботи виконуються також у рамках Програми модернізації органів державної податкової служби.

Перспективним є застосування в національній економічній практиці кращих здобутків світової економічної науки, результатів досліджень передових наукових шкіл [3, 7]. ДПА України вивчає досвід інших країн щодо застосування економіко-математичних методів у прогнозуванні доходів бюджету. Зокрема, у США система оцінки та прогнозування податкових надходжень охоплює майже 30 видів платежів. У Франції, де діє понад 40 місцевих податків, прогноз доходів визначається лише по 3-х видах податку: податку на майно - на забудовані землі, на незабудовані землі та на житло, у Великій Британії - це податок на майно, у Швеції та Данії - податок із доходів фізичних осіб.

Підходи до подальшого розвитку аналітичної роботи шляхом застосування економіко-математичного моделювання та прогнозування мають як прихильників, так й опонентів. Зокрема, деякі дослідники звертають увагу на непередбачуваність поведінки платника податків при розрахунках із бюджетом у майбутніх бюджетних періодах, що може негативно позначитися на точності прогнозу [5]. Інші звертають увагу на складність оцінки для економіки країни наслідків економічної політики урядів, які постійно змінюються, а тому стримано оцінюють можливості використання великих макро-

економічних моделей для розробки економічної політики в цілому й бюджетної політики зокрема [7].

Однак безперечним є те, що врахування світового досвіду та розробок вітчизняної науки при впровадженні модельного апарату прогнозування основних джерел дохідної частини бюджету України дозволить підвищити рівень обґрунтованості розрахунків обсягів податкових надходжень залежно від макроекономічних показників, змін у податковій політиці, а також впливу неподаткових шоків, подібних до нинішньої світової фінансової кризи (що, до речі, також можна визнати одним зі сценаріїв макроекономічного розвитку), оцінити вплив цих факторів на тенденції розвитку економіки.

Запровадження модельного апарату дозволить: а) забезпечити прогнозування податкових надходжень у розрізі окремих видів податків; б) врахувати основні показники соціально-економічного розвитку країни та визначити важливі тенденції в економіці, що потенційно можуть мати вплив на формування бази оподаткування; в) достатньо гнучко адаптуватися до можливих змін у податковому законодавстві та нормативному регулюванні адміністрування податків та зборів.

Підвищення ефективності використання інформаційного ресурсу органів державної влади можна досягти шляхом удосконалення систем обміну інформацією, а в перспективі - створення єдиних державних баз даних платників податків як юридичних, так і фізичних осіб через об'єднання інформаційних систем Державної митної служби, Державної податкової адміністрації України, Міністерства внутрішніх справ, Державного комітету статистики, Пенсійного фонду, органів соціального страхування тощо.

Важливим в аналітичній роботі є використання інформаційних ресурсів *Інтернет-сайтів*, що містять інформацію про динаміку та перспективи розвитку ринків товарів та послуг, *засобів масової інформації, аналітичних оглядів незалежних експертних організацій* щодо цінової політики, перспективних напрямів розвитку різних сфер бізнесу та фондового ринку тощо, наукових видань.

Запровадження надання платниками податків до податкових органів податкової звітності в електронному вигляді; подальша автоматизація та комп'ютеризація процесів реєстрації платників та обробки податкової звітності дозволяє скоротити терміни її обробки, зменшити вплив людського фактора при прийнятті податкової звітності та подальшому аналітичному відпрацюванні декларацій та розрахунків, перейти до безконтактного контролю за повнотою та своєчасністю сплати податків до бюджету.

Підвищенню ефективності контролю повноти декларування та своєчасності сплати належних бюджету платежів сприяє запровадження критеріальних методів оцінки роботи органів ДПС. Ця система в податкових органах була запроваджена наказом ДПА України від 17.04.08 № 262 "Про систему критеріїв оцінки ефективності роботи ДПА в АР Крим, областях, містах Києві та Севастополі" [8]. Система критеріїв оцінки ефективності роботи підпорядкованих податкових органів охоплює основні напрями роботи органів ДПС та дозволяє оперативно й комплексно оцінювати організацію роботи з виконання бюджетних призначень. За оцінкою керівництва ДПА України, "... для працівників на місцях поява рейтингів стала своєрідним поштовхом для залучення до оподаткування наявних резервів... Запровадження рейтингів спонукало керівників обласних податкових адмі-

ністрацій вимагати від підлеглих уважнішого ставлення до аналітики як ретельного пошуку засобів забезпечення бюджетних призначень..." [9].

Підвищенню інтелектуального потенціалу державної податкової служби сприяє підбір перспективних, високоосвічених кадрів та постійне підвищення кваліфікації працюючих фахівців. Ефективна робота із цього питання передбачає якісний підбір кадрів, у тому числі ще на стадії їх навчання у вищих навчальних закладах. Крім того, для працівників, які займаються аналітичною роботою, Центром підготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів органів ДПС розробляється навчальний курс професійної програми підвищення кваліфікації за напрямом "Економічний аналіз в діяльності органів державної податкової служби України" у форматі денно-дистанційного навчання за модульною системою [10].

Переваги модульної форми дистанційного навчання полягають у можливості використання гнучких мобільних короткострокових навчальних програм підвищення кваліфікації за актуальними напрямками роботи податкової системи. Така форма підвищення кваліфікації запроваджується в податковій системі вперше.

Висновки

Реалізація зазначених основних стратегічних напрямів розвитку аналітичної роботи в органах державної податкової служби дозволить підняти рівень прогностно-аналітичної роботи в плануванні та сприятиме підвищенню ефективності роботи органів податкової служби на місцях.

Зокрема, економіко-математичне моделювання та прогнозування дозволяє забезпечити більш повне й оперативне уявлення про податкове поле України: а) забезпечити прогнозування податкових надходжень у розрізі окремих видів податків; б) врахувати основні показники соціально-економічного розвитку країни та визначити важливі тенденції в економіці, що потенційно можуть мати вплив на формування бази оподаткування; в) достатньо гнучко адаптуватися до можливих змін у податковому законодавстві та нормативному регулюванні адміністрування податків та зборів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України від 04.12.1990 № 509-XII "Про державну податкову службу в Україні" [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=509-12>.
2. Лаба М. С. Стратегічні напрями підвищення аналітичної роботи в органах державної податкової служби : збірник тез за матеріалами круглих столів / М. С. Лаба ; Науково-дослідний інститут фінансового права. - Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2008. - С. 84-88.
3. Довбенко М. Лоуренс Клейн - фундатор економетричного моделювання / М. Довбенко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. - 2007. - № 3. - С. 164-170.
4. Румянцев А. В. Налоговое регулирование в зарубежных странах / А. В. Румянцев // Менеджмент в России и за рубежом. - 1998. - № 6 (12). - С. 51-61.
5. Швабій К. Методика відбору платників податків для документальних перевірок / К. Швабій, Н. Новицька // Світ фінансів. - 2007. - № 2 (11). - С. 85-92.
6. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про Державний бюджет України на 2009 рік" [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=33318.
7. Lucas R. Expectations and the Neutrality of Money / R. Lucas // Journal of Economic Theory. - 1972. - Vol. 4 - P. 103-124.

№ 4 (104) липень-серпень 2010 р.

8. Наказ ДПА України від 17.04.08 № 262 "Про систему критеріїв оцінки ефективності роботи ДПА в АР Крим, областях, м. Києві та Севастополі".

9. Кайзерман В. О. Злагоджена робота професіоналів / В. О.

Кайзерман // Вісник податкової служби України. - 2009. - № 23-24. - С. 4-5.

10. Наказ ДПА України від 08.07.08 № 462 "Про підвищення рівня аналітичної роботи в органах державної податкової служби".

M. Laba

STRATEGIC TOWARDS TO HEIGHTEN OF LEVEL ANALITIC WORK IN STATE TAXATION DEPARTMENT

In article proposed strategic towards of development analytic work in State Taxation Department, exposed of perspective realization it, ground necessary complex approach to Taxation Department analytic work.

Key words: tax, budget's profit, analysis, prognosis of profit, information resource, criterion of mark, the heighten qualification, module system of education.

© М. Лаба

Надійшла до редакції 29.06.2010

УДК 658.56

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ І ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

ЛЮДМИЛА РУДЕНКО,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри "Зовнішньоекономічна діяльність підприємств"
Донецького національного технічного університету*

ВАЛЕРІЯ АФАНАСЕНКО,

Донецький національний технічний університет

У статті показано перспективи використання на вітчизняних підприємствах систем управління якістю відповідно до стандартів ISO серії 9000 та запропоновано порядок їх впровадження. Проведено аналіз сучасного стану систем управління якістю на підприємствах України. Наведено причини, що стримують впровадження сучасних систем управління якістю, та переваги, які можуть здобути вітчизняні підприємства за умови використання систем управління якістю відповідно до стандартів ISO серії 9000.

Ключові слова: система управління якістю, міжнародний досвід управління якістю, міжнародні стандарти ISO серії 9000, міжнародний стандарт ISO 9001, сертифікація системи управління якістю.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації ринку головною метою управління будь-яким підприємством стає забезпечення належної якості продукції, оскільки лише продукція високої якості може бути конкурентоспроможною. Конкурентоспроможність українських товарів на внутрішньому та зовнішньому ринках виступає основною умовою забезпечення ефективності від реалізації намірів євроінтеграції. Саме жорстка конкуренція змушує керівників підприємств шукати нові підходи для виробництва продукції найвищої

якості. На сучасному етапі розвитку світової економіки з'явився термін "нова конкуренція", або конкуренція саме за якістю на тлі перш за все організаційних, а не техніко-технологічних переваг. Ефективне управління якістю стає зараз найважливішою передумовою успіху підприємства будь-якого виду діяльності та будь-якої форми власності, а досягнення конкурентних переваг "неможливе без комплексного підходу на основі впровадження міжнародних стандартів серії ISO 9000" [1, с. 70].

№ 4 (104) липень-серпень 2010 р.